

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A1 TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI DERSİ

UZUN TEZİ

Danışman Öğretmen: Ahmet AKARACI

Öğrencinin Adı: Beril ADIKUTLU

Öğrencinin Numarası: D1129-003

Ödevin Sözcük Sayısı: 3997

Araştırma Sorusu: Gülten Akın, Kırmızı Karanfil adlı yapıtında, yapıtın adıyla etken edilgen kadın olgusunu nasıl bağdaştırmıştır?

ÖZ

IB programı A1 düzeyinde alınan Türk Dili ve Edebiyatı kapsamında hazırlanan bu uzun tezde Gülten Akın'ın Kırmızı Karanfil kitabında yer alan şiirlerdeki kadın figürü incelenmiştir. Şiirler incelendiği zaman kadının etken ve edilgen olmak üzere iki ana kutupta ele alındığı görülmektedir. Tezin giriş bölümünde Gülten Akın'ın kadına yaklaşımından, toplumdaki iki farklı kadın figüründen, kadın sorunsalından bahsedilmiş ve kadınların erkek etkenliği altında edilgen kadın ve bu baskıdan kurtulan etken kadın olarak iki bölümde inceleneceği belirtilmiştir. İlk bölümde , topluma hakim olan kadın anlayışından bahsedilmiş ve kadının buradaki edilgenliği şairin gerek başlıklarda gerek şiirlerde yer vermesinden yola çıkılarak kadın, bir kız çocuğuna benzetilmiştir. Kadının yönetimi altında bulunduğu erkeğin yaşamını düzenlemek, ev içerisindeki dünyayı derli toplu tutmaktan sorumlu olduğu şiirden alınan dizelerle desteklenmiştir. İkinci bölümde ise toplum tarafından baskılanan, ev içersine kapatılan kadının tecrübeleri gibi etkenler sayesinde uyanışından, bu sayede etken bir kadın oluşundan bahsedilmiştir. Şairin bu kadınlara yönelik teşviki ve desteği birinci bölümde olduğu gibi dizeler ile desteklenmiştir. Sonuç bölümünde etken ve edilgen kadına ait belirgin özellikler karşılaştırma olarak verilmiş, tezde yer alan düşüncelerden yola çıkılarak yapıtın adı olan **Kırmızı Karanfil** açıklanmıştır.

(Kelime Sayısı: 180)

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	
I. GİRİŞ	4
II. ŞİİRLERDE EDİLGİN KADIN İMGESİ	5
III. ŞİİRLERDE ETKEN KADIN İMGESİ	13
IV. SONUÇ	19
V. KAYNAKÇA	21

Araştırma sorusu: Gülten Akın, Kırmızı Karanfil adlı yapıtında yapıtın adıyla etken edilgen kadın olgusunu nasıl bağdaştırmıştır?

I.GİRİŞ

Gülten Akın, Türk şiiri içerisinde kadının durumunu kadın gözünden yansıtan ender şairlerdendir. Gelenekçi bir toplum içinden yetişen kadına çevresi tarafından yüklenen sorumlulukları betimleyen ve bu sorumluluklar karşısında kadına bir duruş belirleyen Akın'ın bu duyarlılığı geliştirmesinin temelinde bu durumu geniş bir coğrafyada gözlemlemiş olması yatar. Kırsal kesimdeki kadınları da kent kadınları gibi sosyal çevre tarafından şekillendirilen; ama temelde aynı olarak algılayan Akın, bu algıyı şiirin dili içerisinde öğretici ve keskin bir tutumla değil, ince bir söylemle dile getirir.

Gülten Akın'ın şiirlerinde yansıttığı kadın sorunsalının incelenmesinde öncelikle onun kadını birey olarak nasıl algıladığı, toplumun kadına bakış açısına yönelik saptamalarını belirlemek gerekir. Bu noktada şu göze çarpar: Erkeğin üstün tutulduğu bir toplum yapısı içerisinde kadın daha çok etken erkeğin, edilgen desteği görevini üstlenir; yaşamın akışı üzerinde herhangi bir etkinliği söz konusu değildir. Ne var ki bu edilgenliğe rağmen kadın, yaşananlardan sorumlu tutulan; erkeğin her şekilde sorumluluğunu alan ve binanın ana kolonu gibi onu ayakta tutması gereken taraftır. Binada olacak herhangi bir sarsıntı ya da aksaklık durumunda öncelikle ana kolon incelenecek, suç ona atılacaktır. Kadın ev içerisinde kalıp bütün hayatını bu binayı ayakta tutmaya adanmıştır. Bu eve hapsedilmenin temelinde kadının bir birey olduğunu unutmasını sağlamak bulunur.

Ev dışına fiziksel olarak çıkmaya bile gördükleri duydukları sayesinde düşünsel boyutta dışa açılabilen kadın, önce kendi zihninde birey olma düşüncesini oturtur. Bu gerçeği benimsedikten sonra kadın binada olabilecek her türlü yıkıntıya karşı koyabilmekte, kendisine yüklenen sorumluluklardan sıyrılmaktadır. Gülten Akın, şiirlerinde eve hapsedilen edilgen kadın ve evin dışarısına çıkıp birey olma bilincine erişen etken kadını inceler.

II.ŞİİRLERDE EDİLGEN KADIN İMGESİ

Kadın sorunsalı, ataerkil düzenin egemen olduğu toplumların bir getirisi olarak değerlendirilebilir. Bunun aşılması içinse kadınlarda kendine, insanlığa, özgürlük ve sorumluluk kavramlarına, toplumsal bilince yönelik farkındalığın uyandırılması gerekir. Gülten Akın, toplum tarafından bastırılmış, geri plana atılmış kadınların durumunu, şiirlerini derlediği **Kırmızı Karanfil** adlı yapıtında anlatarak, üzerine düşen sorumluluğu yerine getiren kadın şairlerdendir.

Yapıtta kadın sorunsalı kadına tepeden bakan bir üslupla eleştirilmek yerine kadınların arasından, kadınların dilinden yansıtılır. Bu yaklaşım şiir kişilerinin ayırımından anlaşılabilir. Kadınlar anlatılırken genellikle “ben” ve “biz” kullanılmış; erkekler söz konusu olduğu zaman ise genellikle “onlar” ya da “siz” şiir kişisi olarak belirlenmiştir. Bu kutupluluk cinsel ayrımcılığın dil düzeyinde yansıtılması olarak yorumlanabilir.

“Bir büyük oyun yaşamak dediğin/ Beni ya sevmeli ya öldürmeli” dizelerinde yaşamayı oyunlaştıran Akın, bu oyun içindeki kadını, “sevilmek ya da öldürülmek” biçiminde iki kutba indirgeyerek belirginleştirir, buradan aşkın kadını besleyen, ayakta tutan bir duygu olduğu anlaşılabilir. Kadın, varlığını bir sevgilinin kendisine kalıcı ilgisine bağlayarak aslında kendinden vazgeçer. Bu dizelere “sen”in “ben”i anlamayışı, onun beklentilerine yanıt vermeyişi de yansımıştır.

Kadın erkek arasındaki bireysel ayırımın bazı dizelerde toplumsal düzeye taşındığı görülmektedir. Şair, erkekleri “biz” olarak belirlediği **İlkyaz**’da yer alan “*Karılarımızı yolluyoruz tırnaklarını kesmeye ve demeye/-Evet efendim-*” dizeleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu farkındalığı yansıtan bir kadın şairdir ancak dizeler, erkek bakış açısının ürünü gibi görülmektedir. Bu, toplumca kadın ve erkeğe yüklenen rollerin kanıksanmış olduğunu, değiştirilemeyeceğine inandıklarını düşündürmektedir.

Şairin genelde “ben” ve “biz” diyerek kendisini de toplumdaki kadınların arasına dahil etmesi, şairin eleştirilen tutumu deneyimlediğini ve bunu aşmak için uğraştığını hissettirmektedir. Bu şekildeki bir tutum, hedef kitle olan kadınlarda olumsuz bir tepki oluşturmamak, bir “dert ortağı” gibi sıkıntılarını paylaşarak onların ufkunu genişletebilmek açısından önem taşımaktadır. Buna **Kadınsı** başlıklı şiir örnek gösterilebilir. Şiirde yer alan, “*Elimi her seferinde bir şey için/Elimi her seferinde bir kez tutarsınız/Sonra bütün davalarımınla ortalıkta/Sonra olanca kalabalığımla yalnız*” dizelerinde şiir kişisi, kadınsı bir duyarlılıkla hemcinslerine yakınlığını vurgulamakta; aynı zamanda onların kendisine olan uzaklığına sitem etmektedir. Şiir kişisi ayrıca bu kırılmasını herkesin aldanarak yaşaması gerektiğine bağlar; başkalarının dünyasına tanık olmanın pişmanlık getirmediğini, yaşamın aldanılanlarla, aldanarak güzel olduğunu dile getirir. “*Sonsuz şeyler uğruna mesela/Kırılıp dökülen şeyler uğruna/ Kendinizi ne çok aldattınız*” ve “*Dağlar bildiğince yüksek olsun/Gözden uzak tutamam sizi durun/Yaşamak güzel aldanişlarla güzel/Ölümü alın götürün*” dizeleri de bu yargıyı destekler.

Şiirlerde kadınlarla ilgili yer alan en temel yargı, birey olarak algılanmadıkları yönündedir. Kadın, yaşamı boyunca bir yerlere tutunarak yaşaması gereken, bir yere bağlanmadığı takdirde var olamayacak bir varlık olarak algılanmaktadır. Güçsüz olduğu için mutlaka daha güçlü bir varlığa yaşamını adaması gerektiği yönünde genel bir inanış vardır. Söz konusu bu güçlü mekanizma, doğduğu andan itibaren “baba”; evlendikten sonra ise “koca”dır. “*Üşür senden uzakta senin yanında korkar/Tay bacaklı, sıpa gözlü bir kadın*” dizelerinde, kadının erkeğe bağlılığı hatta bağımlılığı anlatılır. Burada benzetilen öge olarak yer verilen tay ve sıpa, çevikliğiyle bilinen at ve gözlerinin güzelliği bilinen eşeğin yavru halleri olması bakımından önem taşır. Kadın, bir çocuğun babasına ihtiyaç duyması gibi kocasının varlığına ihtiyaç duyar ve her ne kadar onun yanından huzurlu olmasa da onsuz da yapamaz.

Şairin kadın ile erkeğin evlilik çerçevesindeki ilişkisine yönelik tespitleri, **Eskiye Karısı Adamın**'da olduğu gibi şiir başlıklarına da yansır. Kendinden güçlü biri olmadıkça bir anlamı olmadığı düşünülen kadın, evlendikten sonra ise kendinden güçlü karakterin bütün yaşamını üstlenmektedir. Erkeğin başına gelen her türlü olaydan, yaptığı her şeyden kadın sorumludur. Erkeğin bir suçu varsa bunda mutlaka kadının da payı vardır. Şair, bu algıyı en belirgin biçimde **Biri Kötü Mü** adlı şiirde, "*Kötü mü yoksul mu biri/Tutsak mı bizim yüzümüzden/Biri kardeşini vurduysa sebepsiz/Çaldıysa bizim yüzümüzden*" dizeleriyle anlatır. Bu dizelerden de görülebileceği gibi, erkeğin kendi iradesiyle işlediği suçlardan, ekonomik durumundan, sosyal ilişkilerinde doğacak herhangi bir aksilikten kadın sorumludur.

Toplumda kadın, düşünceleri -yani içi- ile değil; görünüşü -yani dışı- ile önem taşımaktadır. Şairin bu konudaki en çarpıcı benzetmelerinden biri, "*Bir yanından öbür yanın görünüyor bomboş/Yeni çarşılar gibi alımlısın geçiyorum/Çarşılarda erkek adları söylenir kadınlar gizli/Sana kim taktı bu sorumluluğu kadınsın*" dizelerinin yer aldığı **Sorumlu Kadın**'da yer alır. Bu dizelerde hem kadının kendine verdiği değer hem de toplumun kadına bakış açısıyla ilgili çıkarımlar vardır. İlk açıldığı -yani henüz genç olduğu- dönemlerde alımlı olan çarşılar zamanla, insanlar gelip geçtikçe eskir, ilk zamanlardaki çekiciliğini kaybeder. Şiir kişinin bu alımlı yeni çarşılardan geçmesi, çarşının içindekilere dikkat etmediğini sadece yeniye duyulan meraktan orada bulunduğunu anlatır. Bir yandan bakıldığında öbür yanın görülmesi ise çarşının içinin boşluğuna işaret edilmektedir. Kadının yeni çarşılara benzetilmesi de bu bakımdan önemlidir. Gençlik çağında "taze" olduğu ve dünyayı az tanıdığı için herkesin ilgisini çeken kadın, yaşanmışlıkları yüzünden bu ilgiyi kaybeder; yani çarşı, kendinden sonra bir çarşı açılana kadar çekiciliğini korumaktadır.

Çarşılarda söylenen erkek adları ise kadınların zihninin nasıl erkek kavramıyla doldurulduğunu, bunun kendi varlığının önüne geçtiğini yansıtmaktadır. Aynı zamanda bu

sorumluluğun birileri tarafından takılmış olduğu kanısı, şairin toplumdaki düzene olan eleştirisini yansıtmaktadır. Kadına erkek egemenliği altında ezilmişlik doğuştan verilmemiş, kadın; erkeğin yönetimi altına girmeyi kendisi seçmemiş, bu sorumluluk ona takılmıştır.

Şairin vurguladığı bir başka nokta ise toplumda bekaret olgusuyla birlikte belirginleşen kadın ve kız ayrımıdır. Bu, şiirlerde yer almasa da kadın ve kız kavramlarının kullanıldığı şiirler arasında göze çarpan farklı bir anlayışla yansıtılır. Kadın, daha güçlü, belli yaşanmışlıklardan ders almış ve bir parça da olsa kendi ayakları üzerinde durabilen bir görüntü çizerken; kız sözcüğü kullanıldığında akla “çocukluk ve savunmasızlık” gelmektedir. Şair bu kanıyı şiirlerine verdiği başlıklarla destekler. Kız kavramına yer verdiği şiirlerine **Küçük Kızın Türküsü, Yalnız Kız, Küçük Kızlarla İhtiyar Sığınlar, Deli Kızın Türküsü** gibi başlıklar vererek şiir kişisine daha ılımlı bir yaklaşıma iterken; kadın kavramı için **Kırmızı Şemsiyeli Kadın, Güvercinli Kadın, Sorumlu Kadın, Kadından Çocuğa Bir Sinek, Kadın Olanın Türküsü** gibi başlıkları seçerek kadını daha güçlü göstermiştir.

Bu ayrım, başlıkların yanı sıra şiirlerde yapılan benzetmelere de yansır. “Kız”dan bahsedilirken güçsüzlüğü, savunmasızlığı ve kırılganlığı çağrıştıran “geyik, ayna” gibi benzetilen ögeler seçilmiştir. Daha güçlü, bir şeyleri yönetip denetleyebilen kadınlar içinse şair, “güvercin, at” gibi benzetmeleri tercih etmiştir. Kadınları anlatmak için seçilen imgeler arasında yer alan ve aralarından en sık kullanılan “güvercin”in neden bu kadar önemli olduğunun ve kadınla neden bu kadar bağdaştırıldığına sorgulanması gerekmektedir. Güvercin, evcilleştirilebilen ve evcilleştirildiği takdirde yuvasından ne kadar uçarsa uçsun mutlaka geri dönen, evine bağlı bir kuştur. Aynı zamanda barış, huzur, talih ve bereketi de temsil etmektedir. Bir kuş cinsi olması da ona narinlik ve zerafet katmaktadır. Toplumda kadın da bu şekilde görülmektedir. Kadın, doğurgan, evin düzenleyicisi ve derleyicisidir. Aynı zamanda evcil de olmak zorundadır. Kadının bütün hayatı bir şeyler yapmak ve sonunda

evine dönmektir. Güvercinin becerilerine göre fiyatının artması ile kadının güzelliği ve ev hanımlığındaki becerilerine bakılarak biçilen başlık parası arasında bir ilişki de kurmak mümkündür.

Güvercin imgesindeki eve dönüş ve bağlılıktan yola çıkılarak şairin kadın konusundaki bir başka çıkarımına da varılabilir. Kadın, eve hapsolmuş, pencereler ardına gizlenmiştir. Dünyası kurallar ve bu kuralları uyan insanların koyduğu sınırlar arasında sıkışıp kalmıştır. **Kuş Uykusu**'nda yer alan, “*Aç gözünü der, açar onu görürüm/Yum gözünü der, yumar onu görürüm/.../Benim bir rüya verilip aldatılan*” dizeleri ve “*Senin sular gibi umudun var/Deniz hayvanları gibi kör karanlıkta/Bir küçük yalan ardından günlerce/Bölüne bölüne çoğalır*” dizeleriyle **Kör Aynadan İnce Kıza**'da bahsedilen de bu durumdur. Kadın, bir başkasının çizdiği sınırlar ardından dünyayı izlemekte, onun dedikleriyle yaşamına yön vermektedir. Bu küçük dünyasında kendisine sunulanlar ile yetinmekte ve daha güzel günler için hayal kurmaktadır. Kendisine sınırlar çizenlerin kim olduğuna dair bir fikir ise yine **Kör Aynadan İnce Kıza**'da yer alan, “*İlyıya ılıya bir yaz gelse/ Selim gelse – bak: bu park bu ağaç bu kuş/ Üç yaz tutmuş ellerine dokunsan/ İlyıp ısınıp çözünsen*” ifadeleri sayesinde oluşmaktadır. Şiirde kullanılan Selim adı ve onun park, ağaç, kuş gibi çocukluk ve dolayısıyla saflığı çağrıştıran imgeleri elinden tutup tanıtacak olması; kadının henüz çocukken, safken bir erkeğe teslim oluşunu ve onun sayesinde dünya ile tanışmasını yansıtmaktadır. Bu kanıyı destekleyen ifadeler yine, yukarıda **Kuş Uykusu** adlı şiirden alınan dizelerde yer almaktadır. Kadın, erkeğin verdiği bir umutla, bu umudun içerisinde kendine yeni umutlar bulmakta, çoğalmaktadır. Yaşanan ufak hayal kırıklıkları ise yine bir çocuk masumluğu ile atlatılmaya çalışılmaktadır. “*Ne yapar çocuk yadırgadığında/ Örgülerden küçük ev işlerinden/Bir kaçma kalesi bulurum*” diyerek şiir kişisi de kendisinin ne kadar çocuk kaldığını vurgulamıştır.

Kadının bu masum, çocuk bırakılmışlığı çoğu zaman erkek için bir kaçış, yaşama yeniden başlangıç noktası olmaktadır. Kadın, erkek için bir yeniden başlama noktası, umut kaynağıdır. Kadın, erkeğe güzellikleri, hayallerini sunmalıdır. *“Masal ister milyonla aç adam/ Soylu ister kral ister değildir kendi”* ifadesi ile şair, erkeğin kadından beklentilerini yansıtmıştır. Çocukken annesi tarafından “padişah” gibi yaşatılan erkek çocuğuna büyüdüğü zaman, *“Bir ergen odasının kolay köşesinde/Acıkamaz usanmaz umutsuzlanmaz”* olan kadın bir düşün dünyası, annesinin verdiği sevgiyi, ilgiyi sunmalıdır. Erkekler biraz da bu beklentinin getirdiği kıskançlıkla eşlerinin sadece kendilerine ait olmasını ister, onları eve hapseder. *“Şimdi sokaklarda sersefil düşünceli/ Ya da pencerelerde yalnız göz/ Gürültüler içinde güpegündüz”* dizeleri yine aynı şekilde kadının pencere ardından dünyayı görmesini, eve hapsoluşunu anlatmaktadır.

Kadın, evlilik adı verilen hapis döneminde bir başına kalır. Yalnızlığının üstesinden kendi içine dönerek çıkmaya çalışır. Kendi kendine pek çok uğraş arar; dünyası dört duvar arasında sıkışıp kaldığı için gidebileceği en uç nokta yine evin içindedir. Kadının bu ev içerisine sıkışıp kalmışlığını şair, hem yukarıda da verilen örgülerden kaçma kalesi bulma eylemiyle hem de *“Tatlı saatlerdi, kurtuluştı onlar/ Yemekler yenmiş çocuklar uyumuş/ Gazeteler ardından dinlenen”* ifadesiyle anlatır. Yemek yendikten, çocuklar uyuduktan ve gazeteler ardından olarak sınırlandırılan bu zaman dilimi aynı zamanda kadının günlük yaşamdaki sorumluluklarını da yansıtır. Kadın hem anne hem aşçı hem de iyi bir eş olmalıdır. Üstelik bütün bu sorumluluklarını eksiksiz yerine getirmeli, sonsuz bir sevgi sunmalıdır.

Kadının bu sorumluluklardan kaçma şansı ise yoktur. Bir kere üstlendiği bir sıfat ya da sorumluluğu ne yaşarsa yaşasın sonuna kadar sürdürmelidir. Bu kısıtlanma ve evin yanı sıra sıfatlara hapsoluş, *“Annecik terkedip gitmek istiyordu/ Şarkının başını unutmak istiyordu/*

Terkedemezdi unutamazdı/ Biliyordu” ifadesine yansır. Sıfatın anne değil, annecik olarak kullanılması da kadının bu sıfat altında ezilişini anlatan bir başka imgedir.

Doğduğu andan itibaren kadına verilmeye çalışılan erkek egemen düşünce yapısı, zamanla kadının benliğine işler. Başlarda aile tarafından düşünceleri bastırılan kız veya kadın bir süre sonra kendi düşüncelerini hatta duygularını kendisi kısıtlamaya başlar. “*Elimi uzatsam tutamasam/ Olanca sevgimi yalnızlığımı/ Düşünsem hayır düşünmesem/ Senin hiç haberin olmasa/ Senin hiç haberin olmaz ki/ Başlar biter kendi kendine o türkü*” şeklinde şairin yansıttığı bu “türkünün başlayıp bitme” eylemi, aslında toplumda uygulanan baskının ne kadar başarılı olduğunu yansıtır.

Türkü kavramı şair tarafından pek çok yerde tekrarlanmış, hatta **Deli Kızın Türküsü** üçlemesinde olduğu gibi şiirlerin başlığında yer almıştır.

“*Gün ışığına su, suya yavru balık/ Kişiyse sevgi, umut, dostluk/ Küçük türkü söylemem, türküsüz ölürüm*” ifadesi, türkünün kadının üstlendiği görev, sorumluluk olduğuna işaret eder. Bu noktada yeniden toplumun kadınlardan beklentilerine dönmek gerekir. Kadın yaşamını her şeyi yoluna koymaya, güzelleştirmeye, bir şeyleri çoğaltmaya, beslemeye adanmıştır; çünkü kadından beklenen budur. Ne var ki bu beklentiler kadını köşeye sıkıştırır, ufkunu daraltır, düşüncelerini kısıtlar. Köşesinden çıkmak isteyen kadını, üstündeki baskı, yeniden bağlı olduğu yere döndürür. Duygular mantığa baskın gelir ve kadın yeniden pencerelerin ardından dışarıya bakmaya başlar. Dış dünyayı fark eden, keşfetmek konusunda hevesli olan kadın istemeye istemeye fark ettiklerini unutmaya sürüklenir. Kadının bu çaresizliği, “*Büyük denizler vardı kuşlar vardı/ Büyük denizler üstünde kuşlar vardı/Benimse düşüncelerimi bağladılar*” şeklinde dizelere yansımıştır. Çıkış yolunu başkalarının bağlayabilmesi, kadının kendinden başka birine ne kadar bağlı olduğunu da göstermektedir. Kadının yaşamı, düşünceleri istendiği gibi kısıtlanabilmekte, yönetilebilmektedir. Bu durum kadını yavaş

yavaş kabullenişe, “kaderimde ne varsa onu yaşamalayım” düşüncesine -yani kaderciliğe- iter. Zamanla kendisine dayatılan ve belki başta karşı çıktığı düşüncelere, kendisi için biçilen yaşama boyun eğer. “*Gri denizler üstündeki kuş/ Gözlerimi ona bağışlıyorum/ Kendi yalnızlığında unutulmuş/ .../ Eski kıtalar ardında mahzun/ Ellerimi ona bağışlıyorum*” dizeleri kadının vazgeçişini, hayallerini veya gözlerini ve ellerini birilerine, bir şeylere bağışlayarak kendinden vazgeçişini yansıtır. Bu vazgeçiş ve boyun eğiş belirgin biçimde **Affet Gitsin**’de görülmektedir. Şiirin başlığından bile kadının boşvermişliği, hayata karşı yenik düşüşü ve bir parça da duygusallığı nedeniyle kendisine yapılan her şeyi affedişi anlaşılmaktadır.

“*Bir yaban kırlangıç kanadı/ Zevkten deli etse parmaklarımı/ İstemem sen değilsin*” dizeleriyle şair kadının kendini “yabani” heyecanlar ya da duygulara kapatışını belirginleştirmiştir. Bu dizelerin devamında gelen “*Sana rüyalarımı bırakıyorum/ Küçük günahlara kardeş/ Affet gitsin*” dizeleri kadının hayatı bırakmışlığını, yenik düşüş ve çaresizce düşüncelerinin, hayallerinin elinden alınışını yansıtmaktadır.

Ne kadar zayıf görülse de gerek anatomisinin getirdikleri gerek kendisine toplum tarafından dayatılan sıfatların getirdiği sorumluluklar nedeniyle kadın her zaman güçlü olmalı, karşısına çıkan sorunlarla savaşılabilmeli ve acılara tahammül edebilmelidir. Kadın, kendini erkek karşısında güçsüz göstermeli; her şeyin kontrolünü elde tutmalıdır. Bütün bu yükümlülükler düşünülürse kadının aslında toplumdaki “güçlü öge” olması gerektiği düşünülebilir. Dolayısıyla daima ezilen ve baskılanan kadın ayağa kalkmalıdır. Gülten Akın’ın Kırmızı Karanfil adlı şiir kitabında yer verilen şiirlerde sadece yukarıda bahsedilen “ezilmiş kadın görüntüsü” değil, bu görüntü ile mücadele eden kadınlara dair betimlemeler, çıkış yolları da anlatılır. Bu kısım, tezin ikinci kesitinde incelenecektir.

II. ŞİİRLERDE ETKEN KADIN İMGESİ

Kadın, yaşamını hayalleri üzerine kuran bir varlıktır. En zor anlarında bu hayallerinden beslenir, girdiği türlü çıkmazdan bu hayalleri sayesinde kurtulmaya çalışır. Toplum tarafından sıkıştırıldığı köşeden kurtulmasını sağlayacak yardımcıları da yine düş gücü, hayalleri ve bütün baskılara başkaldırısında yardımcı olan dayanma gücüdür. Gülten Akın, **Kırmızı Karanfil**'de, toplumda kadına dayatılanların yanı sıra baskılara boyun eğmeyen kadınlara, nasıl başardıklarına, diğer kadınların bunu nasıl başaracağına da yer verir.

Birinci bölümde yer verilen, kendisine çizilen sınırların içerisinde hapsolan, yenilen kadınlar olduğu kadar, bu sınırlardan kurtulup birey olarak kendini görmeyi, göstermeyi başarabilmiş kadınlar da vardır. Bu kadınlar, kendi ayakları üzerinde durabilmeyi kendi kendilerine keşfetmiş, topluma egemen olan yaygın düşünce biçimine ve bunun yarattığı baskılara karşı mücadele etmişlerdir. Farkına varmaya başlayan kadının hapsoldüğü köşesindeki gizli uyanışı, "*Ben yaşamanın olmalıyım öyleyse, değilim*" ve "*Kimse duymasın sizden gayri/ Ben yaşamasını bilmemişim*" dizelerine yansır.

Şair, baskılara başkaldırının, uyanışın anahtarının birilerinde aranmaması gerektiğini yapıttaki birçok şiirde vurgular; buna dair en çok göze çarpan ifade başlığının da incelenmesi gereken **Oyun** şiirinde "*ama dışarda –Ben anlatamam-/ Tutabilmeniz bir dönemezsiniz*" ifadeleriyle anlatır. Dışarı sözcüğünün kullanılması, kadının hapsedilişini vurgulaması bakımından önemlidir ve bu "dışarı"nın şiirde "ben" olarak yer verilen şiir kişisi tarafından anlatılamayacak olması, "içerideki" kadınları dış dünyayı merak etmeye, dışarıya çıkmaya teşvik eder. Tutabilme koşuluna bağlı olarak "siz" in geri dönmeyecek olması, dış dünyanın kadın için ne kadar geniş ve uygun olduğunu anlatır.

Toplumsal kural sınırlarını aşabilmek için kadının öncelikle bu sınırların, kendisine konan engellerin farkına varması gerekir. Mevcut düzeni anlamayan kimse, bu düzenden kaçış

yollarını keşfetmede başarılı olamayacaktır. Düzeni anladıktan sonra ise önemli olan gerektiğinde tehlikeleri göze alabilmek ve çıkış yollarını deneyebilecek, başarılı olmadığında vazgeçmeyip yeniden deneyebilecek kadar cesur olabilmektir. “*Ölümden korkmak ne/ Başka yaşamalar var ucunda/ Daha bir aydınlık daha bir kurtulmuş*” dizeleri, şairin bu cesareti anlattığı, pencereler ardından dünyaya bakan kadını teşvik etmeye çalıştığı dizelerdir.

“*Yitirmeli büyük yolların birinde ne varsa/ Böcekler gibi başlamalı yeniden*” dizelerinde böcekler gibi yeniden başlamak ile kastedilen, büyük hedeflere giden yollarda engellerle karşılaşılrsa bile yeniden başlayabilmektir. Benzetilen –yani güçlü- öge olarak böceğin kullanılması ufak ufak bir şeylere ulaşmak için çaba harcamak, sabırla yeniden başlamak olarak yorumlanabilir. Buradaki yeniden doğuş ve uyanış **Elma- Serçe- Çocuk**’a, “*Nasıl ve nereden, bilmeyeceksin/ Bir bekleyiş bir unutuş bir efkâr/ Sonra yeniden yeniden/ Yeni baştan kızaracak elmalar*” şeklinde yansır. Yeni baştan kızaran elmalar, yeniden doğuşu, mevsimsel bakımdan bakıldığında ise baharı sembolize eder. Elmaların nasıl ve nereden olduğu bilinmeden kızarmaya başlayacak olması, uyanışın doğal bir sürece uygun olarak, yavaş yavaş gerçekleşeceğini belirtir. Yani şair, kısıtlanan kadının bu hapsoluşunun ve boyun eğişinin elbet bir yerden sonra biteceğini düşünmekte, zincirin bir yerde kırılacağına inanmaktadır. “*Alaca dağlarda sarı çiçek/ Bekleyin her gece bekleyin bekleyin*” dizeleri bu zincirin mutlaka kırılacağını, bunun beklenmesi gerektiğini anlatır. Dağda açan sarı bir çiçek, baharın gelişini, doğanın uyanışını anlatır. Bekleyişin gece olması ise güneşin doğuşuyla birlikte aydınlanmayı, uyanışı anlatır. Kadın ile doğa arasında, doğaya anne sıfatının verilmesi yoluyla kurulan ilişki göz önünde bulundurulursa doğaya baharın gelişi, doğanın uyanışı ve doğanın aydınlanması aynı zamanda kadının da aydınlanmasını betimler.

Kadının uyanıp kendi ayakları üzerinde durmaya başlaması, **Kırmızı Karanfil** bölümüne geçişte verilen “*Kaçıp ana olmaklardan eş olmaklardan/ Kentlerdeki yadırgı pabuçlu*

yalnızlığa/ Dağlardaki kırmızı ışığa varıldı” dizelerinde anlatılmıştır. Kadın topluma karışmasını sağlayan sıfatlardan yalnız kalma pahasına kaçmıştır. Burada yer verilen dağlardaki kırmızı ışığa ve kentlerdeki yadırgı pabuçlu yalnızlığa varma eylemleri kadının başkaldırısını simgeler. Dağa çıkma eylemi istenmeyen başkaldırüyü temsil ederken varılan kırmızı ışık söz konusu tehlike duygularını pekiştirir. Yadırgı pabuçlu yalnızlığın kentlerde oluşu, elde ettiği özgürlüğü yadırganan kadının kalabalık içindeki yabancılığını yansıtır.

Dış dünyaya çıkıp tutunabilen ve geri dönmeyen kadına, yani kendi ayakları üzerinde durabilen kadına dair en belirgin örnek, **Bu Şiir Öğretmen Nevin’e** adlı şiirde, *“Herkesin yaşama türküsü başka/ Lakin sevgi bir kardeşlik bir/ Tut elinden çocukların gibi, zor değil/ Bütün insanları sevgide/ Birleştire.”* dizeleriyle anlatılır ve toplumun Öğretmen Nevin’den bekledikleri yansıtılır. Evi sevgi ile sarıp sarmalayan kadın, toplumsal yaşama karışıp yapabileceklerinin sınırını genişletmelidir. Bir çocuğun hayatında ailesinden bile etkili olabilecek, ona şekil verecek olan öğretmen, çocuğu olumlu duygulara teşvik etmelidir. Özellikle yapıtta toplanan şiirlerin 1956-1971 yılları arasında yazıldığı düşünülürse şiddetli kavgaların yaşandığı toplumsal huzursuzluğu bitirmek, yeni gelen nesilleri sevgi ve kardeşlikte birleştirmekle mümkündür. Bu da sevginin ve duyguların insanı olan kadınlarla mümkündür. Bu nedenle Öğretmen Nevin’den beklenenler, tek başına durabilen kadının topluma kazandırabileceklerini anlatır.

Bir kez pencerelerin ardındaki dünyaya ulaşabilen kadın, saklandığı köşeye geri dönmeyi istemez aksine gidebildiği en uç noktaya gitmeyi hedefler. Bu durum **Siyah-Beyaz**’da, *“Artık ne sen konuşmalısın ne başkası/ Yaşamak adına geçtik bütün değerleri/ Beyazın en orta yerinde duydu yürek/ Bu rüzgar tutmaz insanı uzun boylu/ Bu rüzgar serseri”* dizeleriyle verilmiştir. Şiire başlık olarak kesin bir ayrımı ifade eden “siyah – beyaz” benzetmesinin uygun görülmesi, kadının iki uç dünyasını anlatır. Kadın, başkalarının baskısından,

yönetiminden çıkmış ve korkusuzdur. Başkalarının söz sahibi olmasını engelleyebilecek bir güce sahiptir. Toplumda örf ve adet başlığı altında geçen baskıcı toplumsal değerlerden kendi yaşamını kurabilmek, birey olabilmek adına vazgeçmiştir. Genellikle etkisiz olan; eşine, ailesine, büyüklerine boyun eğmesi beklenen kadın, kendi yaşamı konusunda baskıya karşı çıkabilmektedir. Kadının ev dışına çıkışı, kendini buluşu ve düşüncelerini özgür bırakışı yukarıda verilen dizelerde serseri bir rüzgara benzetilmiştir. Serseri rüzgarın nereye gideceği, hangi yöne gideceği belirsizdir; serseri rüzgar özgürdür. Bu serseri rüzgarın kimseyi uzun boylu tutmaması da eşitliğe yapılan bir gönderme olarak değerlendirilebilir. Rüzgar, dolayısıyla düşünceler ve özgürlükler, kimseyi bir adım öne çıkarmayacak, herkesi aynı boyda eşitleyecektir. Buradan, şairin kadını öne çıkaran bir tutumu yerine eşitlikçi bir tutuma sahip olduğu çıkarılabilir. Özgürleşen, ayakları üzerinde duran kadın başkalarından daha özgür, daha ön planda olan değil, “başkaları” ile eşit haklara, özgürlüklere sahip olandır.

Sınırlarının dışına çıkabilen, engelleri aşabilen kadın, geride bıraktığı yaşamı, kurtulduğu durumu daha rahat inceleyip değerlendirebilir. O zaman durumun ciddiyetini fark eder ve bu yüzden sınırlarını aşabilen çoğu kadın gibi benzer durumda olan, engelleri aşamamış bireylere yardım etmeye çalışır. Bu kadınlara önderlik edebilmek temelde bir vefa borcudur; çünkü onun uyanışını sağlayan yalnız tecrübeleri değil, aynı zamanda etrafındakilerden duyduğu olaylardır. Başka olayları dinleyip üzerinde düşünmek kadına daha geniş bir bakış açısı sunar, kadının eleştiri yapmasını kolaylaştırır. Bir zincirin halkaları gibi olaylar arasında bağlantı kuran kadın, temeldeki yanlışın farkına varır. Bu döngünün en belirgin örneği, **Kestim Kara Saçlarımı** adlı şiire şu ifadelerle yansımıştır: “Yasaktı yasaydı töreydi dön/ ...Kestim kara saçlarımı n’olacak şimdi/ Bir şeycik olmadı –Deneyin lütfen-/ Aydınlığım deliyim rüzgarlıyım/ .../ Şimdi şaşıyorum bir toplu iğneyi/ Bir yaşantı ile karşılayanlara.”

Döngüden kurtulan kadın, yapıtta yer alan pek çok şiirde olduğu gibi “rüzgar” ile bağdaştırılmıştır. Daha önce incelenen rüzgar imgesi, burada aydınlık ve deli olmak ile birlikte kullanılmıştır. Bu kullanım, rüzgarın kişinin özgürlüğünü çağrıştırdığı yönündeki kanıyı destekler.

Kadının rüzgara dönüşümü –yani özgürleşmesi- beklenmelidir; çünkü sürekli baskılanan birey, tıpkı tarihte birçok toplumun yaptığı gibi uyanmaya başlayacak ve kendisini kısıtlayan mekanizmadan kurtulacaktır. Bu uyanışın tıpkı bir rüzgarın doğuşu gibi doğal olduğunu anlatmak isteyen şair, “*Bir gün unutulmuş bir aynadan/ Bütün sevgiler size dönecek*” dizelerine yer verir. Buradaki unutulmuş ayna, yapıtta yer alan bir başka şiir **Kör Aynadan İnce Kıza** ile birlikte düşünülürse söz konusu aynanın kadın olduğu ve onun unutulduğu köşeden bir gün mutlaka çıkacağı sonucuna varılabilir. Kadının unutulmuş bir aynaya benzetilmesinin nedenleri değerlendirildiğinde varılacak en genel yargı, kadının kendisine yöneltilen tutumu yansıttığıdır. Kadın, derinliklerini görmek isteyen insana kendi derinliğini sunmakta, karşısındakini ruhsal ve duygusal anlamda doyuma ulaştırmakta; yüzeysel olarak bakan insana ise yüzeysel tatminler sunmaktadır.

Unutulmuş olmasının yanı sıra altı yönlü göstermesi, kadında kuvvetli olduğu düşünülen altıncı his ile birlikte değerlendirilirse, kadının karşısındaki kişiyi derinlik ve genişliğiyle birlikte de incelediğini, kimsenin göremediklerini sezebildiğini gösterir.

Kadın, toplumsal kurallar ile geride bırakılmaya çalışılsa da kendisinden beklenenler düşünüldüğü zaman toplumda güçlü olandır. Eşini, çocuklarını, evlilik ve aile gibi iki kurumu ayakta tutmalıdır; uygulanan baskı düşünüldüğünde insan doğası gereği buna baş kaldırması da doğaldır.

Çoğu zaman ataerkil yapının çocukluktan itibaren benimsetilmesi kadının uyanışını engelleyebilse de her zaman kontrol edebilmesi mümkün değildir. İçgüdüleri sayesinde

tehlikelere daha duyarlı ve algısı geniş olan kadın, kararlı olma özelliğini doğru yönlendirdiği takdirde kendisine çizilen sınırların dışarısına çıkabilecektir. Bu sınırlardan kurtulan, Gülten Akın'ın benzetmesi ile “kara saçlarını kesen” kadın, eski dünyasının küçüklüğüne şaşıracaktır. Bu nedenle, kurtulduktan sonra rüzgar gibi kendisini bekleyen küçük hareketlere daha cesur karışacak, güçlenecektir.

IV. SONUC

Toplumdaki kadın sorunsalına toplum içerisinde bir eleştiri getiren Gülten Akın, şiirlerinde erkek etkenliği altındaki edilgen kadını ve kendisini bu baskıdan kurtarmayı başaran etken kadını işlemektedir. Hem etken hem edilgen kadın figürüne aynı kitap içerisinde, hatta zaman zaman aynı şiirde yer verilmesi, şairin bu iki figür arasında bir kutuplaşma yarattığını göstermektedir. Bu tezde esas alınan da bu kutuplaşmadır.

Edilgen kadın, erkeğin hayatını düzenleme görevini üstlenmiş ve bir güvercin gibi ev dışarısına çıkma çabalarının hepsinin sonucunda kendisini evde bulmuştur. Edilgen kadın, pencere arkasından erkeğin ayak seslerini dinlemenin, kendisi ile evlenmeyi tercih eden erkeğin kendisinin kaderi olduğuna inanmaktadır. Yani, edilgen kadın yaşam felsefesi olarak kaderciliği benimsemiştir. Edilgen kişiliği betimlemek için Gülten Akın, daha çok savunmasızlığı, kırılabilirliği ve başkasının yönetimi altında olmayı ifade eden çocukluğu kullanmıştır. Çocukların ne aile içerisinde ne de yasal olarak bir şeyleri seçme şansı vardır.

Etken kadın, kendisi için çizilen sınırların dışarısına kendi çabalarıyla ve arzusuyla çıkmayı başarabilen kadındır. Erkeğin baskınlığı altında bu figür, kendi içerisine kapanarak öncelikle iç dünyasında bir birey olduğunu algılamış, sonrasında ise bunu kendi yaşantısına yansıtmıştır. Şair, bu bireyler için “çocuk” yerine “kadın” nitelemesini kullanmayı tercih etmiştir. Bu kadınlar, erkeklerin kendilerine uyguladığı yönetmeye dayalı düzeni onlara uygulamayı değil, erkeklerin algılandığı kadar birey olarak algılanmayı arzulamaktadır.

Yapıtın geneli incelendikten sonra, bu kitap için uygun görülen Kırmızı Karanfil adı da daha kolay yorumlanabilmektedir. Çiçeğin türü ne olursa olsun kırmızının çağrıştırdıkları kan, acı ve tutkudur. Karanfil ise keskin kokusuyla dikkat çeken; gölgeli ve rüzgara karşı korumalı yerlerde daha kolay yetişebilen bir çiçek olması itibarıyla kadınla en kolay bağdaştırılabilecek

çıçektir. Kırmızı, kadının birey olarak özelliklerini taşıırken; karanfilin kadının toplumdaki durumunu taşıması yapıta verilen **Kırmızı Karanfil** adını açıklamaktadır.

Gülten Akın kadın olgusunu ele alan her şiirinde kadınları birey olmaya teşvik etmiştir. Bunu yaparken hem edilgen hem etken kadını ele alması, Sokrates'in diyalektik felsefesinde yer alan ironi ve mayotik¹ yöntemi ile benzerlik taşımaktadır. Şair , edilgen kadınlar için ironi yöntemini uygulayıp onların yaşamdan anladıklarını eleştirirken, etken kadınların yavaş uyanışını haklı görüp teşvik ederken de bir anlamda mayotik yöntemini uygulamaktadır. Kadın, özgür kaldığı zaman duyguları ve düşüncelerini kendi kendine yönetebilen bir birey olur; ancak topluma hakim olan görüş, kadının erkekten aşağıda bir figür olduğu yönünde olursa kolayca kaderciliği benimsemektedir. Gülten Akın **Kırmızı Karanfil** adlı şiir kitabında bu iki karşıt durumu birey olma bilincine sahip bir kadının gözünden yansıtmakta, kadının birey olduğunu vurgulamaktadır.

---

¹ “Sokrates'in metodu, “ironi” ve “mayotik” olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Sokrates, takip edilen doğrultuda sapılan yanlış yolu göstermek ve haklı olmayan şeyleri çürütmek istiyordu. Bunun için de soruşturma yolunu seçmişti. Sokrates'in soruşturmalarında kendisinde böyle bir düşünce olmamakla birlikte alaycı, ironik bir durum vardı. Onun için de bu metodun ilk kısmına ironi denmiştir. Burada Sokrates, olağan bir şey öğrenmek isteyen herhangi bir kişi gibi ortaya bir soru atardı. Bir hatayı kabul ve onaylama ile cevap verilirse, yani bu cevap bir hatanın ifadesinden ibaret ise buna önce itiraz etmezdi, hatta karşısındakinin fikirlerine ve duygularına katılmak gibi bir durumda görünürdü. Sonra bir takım ustaca sorular sorarak karşısındakinin fikirlerinin yanlışlığını gösterirdi. Hatta onu öyle saçma ve çelişik sonuçlara yönlendirirdi ki karşısındaki, cevaplarındaki tutarlılığı kaybeder ve vardığı sonuçlar karşısında hatasını itirafa mecbur olurdu. Sokrates ironi aşamasında; eğitilmeyi, öğrenmeyi arzu eden kimseye sorular sorar, sorularla öğrencilerinin düşüncelerini dinler ve sonradan ortaya koyduğu sorularla onların hiçbir şey bilmediklerini kendilerine itiraf ettirirdi. Ironinin birinci işlevi, insanda küllenmiş ve gizlenmiş olan gerçeği ortaya çıkarmak ve insana yargılarında aceleci olmamasını öğretmektir (Koçer, 1980). Sokrates'in diyalog halinde süren bu derslerinin ikinci kısmına ise bizzat kendisi tarafından “mayotik” denmiştir. Bu kısımda ironiye benzer bir şekilde işlemekteydi. Sokrates'in buradaki hareket noktasının temeli ise insanın ruhunun yaratılış itibarıyla doğru ve gerçeğin bir görüntüsü olmasıdır. Nasıl gebe bir kadın karnında çocuğu taşıyorsa, insanın ruhu da gerçekler ile gebedir. Sokrates bu bölümde zaten insanın kendisinde var olan gerçeklerin, kişinin kendi gayretleriyle su yüzüne çıkmasına yardımcı oluyordu (Koçer, 1980). Sokrates'in bu yöntemi, günümüzde sıkça kullanılan “soru-cevap” tekniğinin temellerini oluşturmaktadır.”

KAYNAKÇA

Akın, Gülten Kırmızı Karanfil 1956-1971 Toplu Şiirler – I 2.baskı İstanbul, Şubat 2008

<http://www.cicekansiklopedisi.com/karanfil>

<http://www.selcukuygun.com/site/>